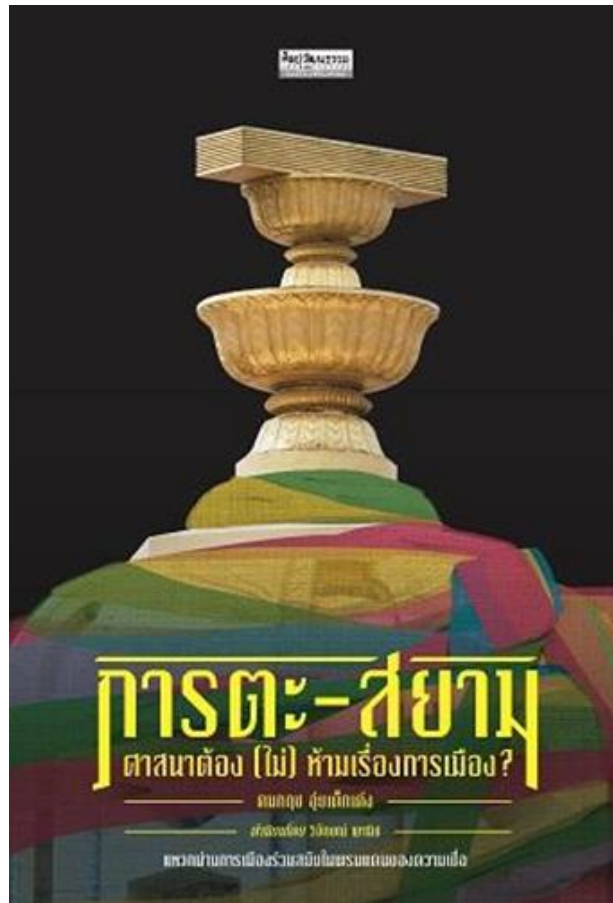

Series มานุษยวิทยาร่วมสมัย

การตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง

รูปที่ 1 ปกหนังสือ การตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง
 หมายเหตุจาก: <https://lib.sac.or.th/catalog/BibItem.aspx?BibID=b00099464>

สังคมไทยรับเอาอารยธรรมจากอินเดียเข้ามาแต่นานเนิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและอินเดีย เป็นความสัมพันธ์ในมิติทางศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งศาสนาพุทธและพราหมณ์ คติความเชื่อแบบพุทธ-พราหมณ์ เข้ามามีอิทธิพลเหนือจิตใจของประชาชนแถบนี้มายาวนาน นับพันปี สยามหรือไทยรับเอาคติความเชื่อ จารีต และวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม และประเพณีต่าง ๆ จากนั้นนำมาประยุกต์ และปรับให้เหมาะสมกับความเป็นสยาม หรือความเป็นรัฐไทย มีโครงสร้างของอำนาจที่กำหนดไว้ตามคติแห่งพุทธ-พราหมณ์ จึงไม่เกินความเป็นจริงหากจะกล่าวว่ เราสร้างสังคมไทยและชาติไทยขึ้นมาจากองค์ประกอบทางความเชื่อที่นำเข้ามาจากอินเดีย

ศาสนากับการเมืองในสังคมไทย ที่สังคมมองว่า “ไม่เกี่ยวข้องกัน” การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจทางโลก อำนาจที่ฉ้อฉล แสวงหาประโยชน์ ไม่เป็นธรรม ขณะที่ “ศาสนา” จะถูกมองว่าอยู่ฝั่งตรงข้าม ปล่อยวางอำนาจ เสียสละ มุ่งสู่การหลุดพ้นทางธรรม แสวงหาความจริงสูงสุด หรือ ความสุขอันเป็นนิรันดร์ ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช เขียนไว้ในคำนิยมหนังสือเล่มนี้ว่า “ศาสนาแบบจารีตในสังคมไทยเป็นการเมืองเสียยิ่งกว่าการเมือง อีรุงตุงนังกับชีวิตเราอย่างแยกไม่ออก เข้ามาก้าวร้าว หรือ ละเมิดสิทธิ์ของเราโดยที่เราไม่รู้ตัว หรือรู้ตัวแต่ทำอะไรไม่ได้ ศาสนาพุทธ (ไทย) เป็นการเมืองที่สุด ฝึกใฝ่อำนาจที่สุด ตรวจสอบไม่ได้ที่สุด” ขณะที่มหาเถรสมาคม หรือฝ่ายปกครองคณะสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนไม่ยอมรับ และมักอ้างว่า “ศาสนาไม่ควรเกี่ยวข้องกับการเมือง” ต้องแยกขาดจากกัน พระภิกษุ สามเณร ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่หากนิยามการเมืองคือ “อำนาจนาชนิด ที่ใช้บริการจัดการทรัพยากร” แล้ว ศาสนาเองก็ไม่อาจรอดพ้นไปจากการเมืองได้ การใช้อำนาจต่าง ๆ ทางศาสนา การปกครองคณะสงฆ์ การจัดอันดับฐานันดรพระ สมณศักดิ์ของพระ และอื่น ๆ ที่แฝงเร้นอยู่เป็นสิ่งยืนยันความมีอยู่ของการเมืองในพุทธศาสนา (ไทย) หนังสือ “ภารตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง” เปิดมุมมองใหม่ของผู้อ่านต่อเรื่องศาสนากับการเมืองทั้งเรื่องผี พราหมณ์ ฮินดู ไสยศาสตร์ พุทธศาสนา และข้อเสนอการปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์คมกฤช อู่ยเต็กเค่ง อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ คอลัมน์นิสต์ประจำในมติชนสุดสัปดาห์ เจ้าของคอลัมน์ “ผี-พราหมณ์-พุทธ” จบการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (การสื่อสารมวลชน) เกียรตินิยม จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2547) และอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2551) มีความถนัดและสนใจด้านปรัชญาอินเดีย ศาสนาฮินดู ศาสนากับสังคม

หนังสือ “ภารตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง” เป็นหนังสือรวมบทความจากคอลัมน์ “ผี พราหมณ์ พุทธ” ในมติชนสุดสัปดาห์ ผู้เขียนต้องการรวบรวมและนำเสนอประเด็นปรากฏการณ์ทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเอาไว้ด้วยกันโดยแบ่งบทความทั้งหมดออกเป็น 4 ประเด็นคือ พุทธธรรมกับการเมือง พราหมณ์-ฮินดูกับการเมือง และความศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์กับการช่วงชิงความหมายในการเมืองไทย และส่วนสุดท้าย เป็นข้อเสนอแนวทางการปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง

ประเด็นแรก “พุทธธรรมกับการเมือง” มี 14 บทความ เป็นบทความเกี่ยวกับการ “ตีความ” พุทธธรรม ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในมุมมองต่าง ๆ ทั้งสร้างสรรค์ และไม่สร้างสรรค์ บทความส่วนหนึ่งเป็นตัวอย่างของการตีความศาสนธรรมอย่างสร้างสรรค์ เช่น บทความเกี่ยวกับโพธิจิต หรือ จิตแห่งการตรัสรู้ ตามคำสอนของพุทธศาสนาฝ่าย

มหายาน และวัชรยาน เป็นคำสอนเกี่ยวพันกับ “หัวใจ” และ “ความรู้สึก” ที่ละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง ในการที่จะรัก และรับรู้ความทุกข์ของผู้อื่นหรือ “สรรพสัตว์” อีกส่วนนำเสนอการตีความ ศาสนธรรมที่ไม่สร้างสรรค์ มีการตีความหลักศาสนาธรรมเพื่อเป้าหมายทางการเมืองบางอย่าง โดยยกตัวอย่างเหตุการณ์บ้านเมือง เหตุการณ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย ทั้งการเมืองภายนอกและการเมืองภายในศาสนจักร ซึ่งเป็นไปตามแนวทางอำนาจนิยม และเผด็จการนิยม

ประเด็นที่ 2 พราหมณ์-ฮินดูกับการเมืองและความศักดิ์สิทธิ์ มี 11 บทความเป็นบทความเกี่ยวกับอิทธิพลอินเดียกับศาสนาฮินดู หรือวัฒนธรรมพราหมณ์ที่ส่งผลต่อ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมของไทย เป็นหนึ่งในเครื่องมือสถาปนาอำนาจของชนชั้นสูง ผ่านพิธีกรรม หรือความเชื่อแบบพราหมณ์ เช่น วัฒนธรรมหมอบกราบ งานพระราชพิธี พิษุมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ขณะเดียวกันผู้แต่งมองว่าอินเดียเป็นสังคมขนาดใหญ่ และมีวัฒนธรรมคล้ายกับไทย ซึ่งปัจจุบันศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีพลวัต และกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังเช่น ข้อถกเถียงเรื่องสถานที่เกิดของพระราม หรือการที่ เทพต้องขึ้นศาล เทพกับการเมืองถือว่าเป็นตัวอย่างของการเมืองที่มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ กับศาสนาอย่างเปิดเผย และควรเรียนรู้เพื่อเป็นกรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา ในสังคมไทย

ประเด็นที่ 3 ไสยศาสตร์กับการช่วงชิงความหมายในการเมืองไทย มี 7 บทความ นำเสนอประเด็นความเชื่อและไสยศาสตร์ในสังคมไทย เพราะไสยศาสตร์และความเชื่อผสมผสาน เข้ากับวิถีชีวิตของคนไทยได้อย่างกลมกลืน และมีมาทุกยุคทุกสมัย การนำเอาไสยศาสตร์ หรือเวทมนตร์ มาใช้ในพิธีกรรมเพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมือง เป็นเครื่องมือในการชักนำความเชื่อ และสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มตน เพื่อสร้างความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่ง การใช้อำนาจ และความชอบธรรมในการคัดค้าน ต่อต้าน และการขับไล่ผู้นำ/ชนชั้นสูง

ประเด็นที่ 4 ข้อเสนอ : ปฏิรูปศาสนาไปพร้อมกับการเมือง มี 6 บทความ เป็นข้อเสนอ เบื้องต้น โดยเฉพาะเรื่องการแยกศาสนาออกจากรัฐ เนื่องจากมองเห็นโทษและภัยของการที่ องค์การทางศาสนา กำลังรับใช้รัฐ หรือทำตัวเป็นรัฐ ด้วยปรารถนาให้ศาสนาสามารถดำรงอยู่ อย่างมีความหมายต่อในสังคมไทย ผู้เขียนตั้งคำถามเกี่ยวกับวัฒนธรรมการอวย หรือการอำนวยการ ประโยชน์ระหว่างกันของคณะปกครองสงฆ์ กับผู้มีอำนาจปกครอง การใช้ราชาศัพท์ กับพระราชาคณะ และระบบสมณศักดิ์ของคณะสงฆ์ ขณะเดียวกันก็เสนอแนะหลายเรื่อง เช่น ให้พรรคการเมืองมีนโยบายทางศาสนาในการหาเสียงเลือกตั้ง ให้ตั้งฉาปนสถานสำหรับผู้ไม่นับถือศาสนา ให้แยกศาสนาออกจากรัฐ พร้อมยกตัวอย่างการสร้างรัฐฆราวาสแบบอินเดีย

หนังสือ “การตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง” เป็นความพยายามของผู้เขียนในการนำเสนอเกร็ดทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ปรัชญา และมุมมองต่อประเด็นศาสนาและการเมืองในสังคมไทย-อินเดีย ด้วยทำที่สนใจใคร่รู้ ชวนคิด ชวนคุย ชวนตั้งคำถามต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เราสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและทำความเข้าใจได้ หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับนักปรัชญา นักประวัติศาสตร์ศาสนา-การเมือง อาจารย์ นักศึกษา ครู และนักเรียนที่สนใจประวัติศาสตร์ศาสนา โดยเฉพาะประเด็นศาสนากับสังคมและการเมืองไทย

ทั้งนี้หนังสือและงานวิจัยต่าง ๆ ตามประเด็นในหนังสือเล่มนี้ สามารถหาอ่านเพิ่มเติมได้ที่ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) สำหรับผู้ที่สนใจสามารถติดต่อสอบถามได้ที่ห้องสมุด หรือติดต่อเพื่อขอยืมหนังสือผ่านทาง Facebook Fanpage: ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร – SAC Library และ Line: @sac-library

ชื่อผู้เขียน

อนันต์ สมมุล นักบริการสารสนเทศ
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

บรรณานุกรม

คมกฤษ อู่เต็กเค่ง. (2560). การตะ-สยาม? ฝี่ พราหมณ์ พุทธ? . พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

คมกฤษ อู่เต็กเค่ง. (2564). การตะ-สยาม ศาสนาต้อง (ไม่) ห้ามเรื่องการเมือง? . พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.

คมกฤษ อู่เต็กเค่ง., ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. , นิธิ เอียวศรีวงศ์, และ วิจักขณ์ พานิช. (2564). ฝี่ พราหมณ์ พุทธ ในศาสนาไทย . กรุงเทพฯ: นานตาแอก.

ฤชฎา ศุภวรรธนะกุล. (2549). สัมภาษณ์ 'คมกฤษ อู่เต็กเค่ง' ศาสนาในโลกสมัยใหม่ เปราะบาง ขัดแย้ง และประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ 17 ธ.ค. 2565. จากเว็บไซต์:<https://prachatai.com/journal/2016/04/65479>